

mł. bryg. mgr inż. Radosław RADKOWSKI
Komenda Miejska Państwowej Straży Pożarnej w Bielsku-Białej

Działania ratownicze i ratowniczo-gaśnicze. Problematyka terminologii

Rescue Operations and Fire Rescue Operations. Problems of Terminology

Streszczenie

W artykule podjęto próbę odnalezienia najczęściej wskazywanych kontekstów użycia terminów „działanie ratownicze” i „działanie ratowniczo-gaśnicze”. Okazuje się bowiem, że możliwy zakres ich zastosowań w ratownictwie jest szeroki i wiele zależy od kontekstu wypowiedzi.

Rozważania prowadzono w oparciu o zapisy regulacji prawnych z obszaru ratownictwa, przyjmując jako punkt wyjścia przepisy prawa z zakresu ochrony przeciwpożarowej. Poszukiwania przedmiotowych sformułowań prowadzono również w oparciu o wybraną literaturę odnoszącą się do problematyki ratownictwa.

Wskazano na występujące rozbieżności w ujmowaniu pojęć. Jak się okazuje, brak uniwersalnych definicji prawnych w tym przedmiocie może powodować rozbieżności interpretacyjne i wątpliwości kompetencyjne w kwestii organizacji ratownictwa. Na podstawie przeprowadzonych rozważań dokonano próby usystematyzowania przynajmniej części możliwych kontekstów użycia przedmiotowej terminologii oraz zaproponowano własne definicje.

Słowa kluczowe: ratownictwo, działanie ratownicze, działanie ratowniczo-gaśnicze, akcja ratownicza, podmioty ratownicze

Summary

In the article, the author tried to identify the most often used contexts of such terms as “rescue operations” and “fire rescue operations”, typically used in fire literature. It is relatively easy to figure out that these terms are applied very widely in rescue world, however, a lot depends on the context in which they are used.

The analysis was done on the base of legal regulations being in force and concerning the rescue while the fire protection law was considered as the starting point. Moreover the selected literature on the subject was taken into consideration.

The article indicates existing differences in usage of the two terms. As it turned out, the lack of universal legal definitions could cause misinterpretation and

misunderstanding as well as the problems concerning the competences of different agencies in the process of rescue system organization. The analysis enabled to systemize at least a part of the possible contexts of the terminology usage as well as to propose possible universal definitions.

Keywords: rescue, rescue operations, fire rescue operations, rescue action, rescue subjects

Wprowadzenie

„Rozwój cywilizacyjny oraz zmiany zachodzące w środowisku bezpieczeństwa powodują stały wzrost zarówno katalogu, jak i poziomu zagrożeń. Złożony charakter współczesnych zagrożeń, powoduje m.in. nieporozumienia terminologiczne, co znajduje wyraz w trudnościach w wykorzystaniu koncepcji naukowych w praktyce, a w konsekwencji w braku możliwości dokonywania w pełni przydatnych dla praktyków analiz i ocen zagrożeń bezpieczeństwa państwa”¹.

Zaprezentowane twierdzenie Bernarda Wiśniewskiego jest jedynie wprowadzeniem do dalszych konkluzji jego rozważań nad systemem bezpieczeństwa państwa. Ma ono jednak wymiar uniwersalny w szeroko rozumianym ujęciu bezpieczeństwa, dlatego zdaje się mieć odzwierciedlenie również w sferze ratownictwa. Poruszając się w tej materii, niejednokrotnie można zetknąć się z odmiennym „odczytywaniem” znaczenia używanych terminów. Ich powszechne rozumienie często jest rozbieżne nie tylko z definicją prawną, ale również kontekstami ich zastosowań w dokumentach branżowych i literaturze przedmiotu. Niejednokrotnie dostrzegalne jest dość dowolne wzajemne zastępowanie podobnych, ale niekoniecznie tożsamyh znaczeniowo sformułowań. Problem zdaje się nie omijać pojęć powszechnie stosowanych w ratownictwie, a nawet będących w tej sferze kluczowymi. Podparciem sformułowanej tezy niech będzie następujący przykład: „W 2014 r. w **działaniach ratowniczych** udział brało ogółem ponad 1562 tys. strażaków (...). W analizowanym okresie, (...) o ok. 13% wzrosła ilość członków OSP biorących udział w **działaniach ratowniczo-gaśniczych**. Ogółem w **akcjach ratowniczo-gaśniczych** uczestniczyło prawie 1318 tys. ochotników. W ogólnej liczbie **wyjazdów interwencyjnych** fałszywe alarmy stanowiły 5,9%. (...) W 2014 r. (...) w **akcjach ratowniczych** nie zginął żaden strażak (...)”². Choć cytowany tekst wydaje się być w pełni zrozumiały, zastanawiającym jest czy wskazane sformułowania użyte z premedytacją w określonych kontekstach, ze względu na subtelność różnic znaczeniowych, czy też dobrano je dowolnie jako sformułowania zamienne?

Przywołany fragment z Biuletynu Informacyjnego Państwowej Straży Pożarnej jest pretekstem do podjęcia wysiłku wskazania znaczeń oraz najczęściej od-

¹ B. Wiśniewski, System bezpieczeństwa państwa. Konteksty teoretyczne i praktyczne, Szczytno 2013, s. 339.

² Biuletyn Informacyjny Państwowej Straży Pożarnej za rok 2014, KG PSP 2015.

najdywanych kontekstów użycia określonego nazewnictwa. Poniżej prezentowane rozważania ogniskują się w odniesieniu do pojęć działania ratowniczego oraz działania ratowniczo-gaśniczego.

1. Definicje i zastosowania w aktach prawa z zakresu ochrony przeciwpożarowej

Oba określenia wymienione w temacie rozważań na pewno należy lokować w szeroko rozumianym ujęciu ratownictwa, wyrażanym wg definicji słownikowej jako „ogół środków i metod ratowania życia ludzkiego i niesienia pomocy w warunkach zagrożenia”³. Ratowanie i niesienie pomocy jest wyrażane przez pewien określony proces czynnościowy nacechowany celowym i świadomym zachowaniem, a więc działaniem. Działac⁴ to „robić, tworzyć coś, być czynnym, pracować, występować w jakiejś sprawie”. Trafne ujęcie działania wskazuje Piotr Sztompka, określając je jako „zachowanie wyposażone w znaczenie, sens”⁵. W tym kontekście działania ratownicze są szczególnym rodzajem zaangażowania czynnościowego mającego na celu ratowanie - „czyli udzielanie pomocy w niebezpieczeństwie”⁶. Zwraca tu uwagę fakt, że użyte powyżej sformułowania „w warunkach zagrożenia” oraz „w niebezpieczeństwie” zdają się odnosić do konkretnych-zmaterializowanych zagrożeń i niebezpieczeństw, w praktyce ograniczanych czasem i przestrzenią.

Jeśli chodzi o przepisy prawa, to szczególnie dużo odniesień do działań ratowniczych można odnaleźć w ustawie z 24 sierpnia 1991 r. o ochronie przeciwpożarowej⁷, gdzie już w pierwszym artykule wskazuje się, że ich organizacja jest jednym z trzech podstawowych przedsięwzięć mających na celu ochronę życia, zdrowia, mienia oraz środowiska przed pożarem, klęską żywiołową lub innym miejscowym zagrożeniem. Przywołany akt normatywny jest jedynym, który wprost definiuje działanie ratownicze (identyczną definicję podaje Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego AON⁸), podając że jest nim „każda czynność podjęta w celu ochrony życia, zdrowia, mienia lub środowiska, a także likwidacja przyczyn powstania pożaru, wystąpienia klęski żywiołowej lub innego miejscowego zagrożenia”⁹. Należy zwrócić uwagę na fakt, że powyższa definicja z jednej strony szeroko uwzględnia aspekt czynnościowy, z drugiej zaś znacznie zawęża „obszar” działań ratowniczych, sprowadzając go do konkretnych przypadków (pożaru, klęski żywiołowej, innego miejscowego zagrożenia). Sformułowa-

³ Słownik Języka Polskiego PWN, tom trzeci, s. 21.

⁴ Słownik Języka Polskiego PWN, tom pierwszy, s. 495.

⁵ P. Sztompka, Socjologia, analiza społeczeństwa, Znak, Kraków 2007 s. 34.

⁶ Za def. Małego Słownika Języka Polskiego PWN, s. 685.

⁷ Ustawa z dnia 24 sierpnia 1991 r. o ochronie przeciwpożarowej (DzU z 2009 r. nr 178, poz. 1380, z późn. zm.), Art. 2.

⁸ Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego AON, Warszawa 2008, s. 35.

⁹ Ustawa z dnia 24 sierpnia 1991 o ochronie przeciwpożarowej (DzU z 2009r. nr 178, poz. 1380, z późn. zm.), Art. 2.

nie „każda czynność” zdaje się być dodatkowo problematyczne, gdyż zauważalny jest tu brak ukazania powiązania, czy wyrażenia wspólnoty wysiłków scalanych nadrzędnym celem. W praktyce to powiązanie czynnościowe występuje, nawet jeżeli jest niezamierzone lub nieuświadomione. Ustawa wskazuje, że uprawnionymi do prowadzenia działań ratowniczych są jednostki ochrony przeciwpożarowej¹⁰ – jako „jednostki umundurowane i wyposażone w specjalistyczny sprzęt, przeznaczone do walki z pożarami, klęskami żywiołowymi lub innymi miejscowymi zagrożeniami”¹¹. Dodatkowe wymagania w zakresie udziału w działaniu ratowniczym ujęto poprzez wskazanie uprawnień do wykonywania zawodu strażaka¹², a w przypadku członków OSP poprzez ograniczenie wiekowe oraz wymagania zdrowotne i kwalifikacyjne¹³. Powyższe ukazuje organizację działań w ujęciu czynności wykonywanych profesjonalnie, a więc przez osoby do tego uprawnione i odpowiednio przygotowane.

Wymóg określenia szczegółowych zasad kierowania i współdziałania jednostek ochrony przeciwpożarowej biorących udział w działaniu ratowniczym¹⁴ ukazuje wysiłek wielopodmiotowy tego procesu czynnościowego. Dodatkowo, w części dotyczącej zadań własnych powiatu w zakresie ochrony przeciwpożarowej ustawa znajduje miejsce w organizacji działań ratowniczych dla służb, inspekcji, straży oraz innych podmiotów¹⁵. Zwraca tu uwagę konieczność budowania systemu koordynacji, organizowania systemu łączności, alarmowania i współdziałania. Na umożliwienie udziału w działaniu ratowniczym podmiotom innym niż jednostki ochrony przeciwpożarowej wskazuje również zapis „(...) kierujący działaniem ratowniczym ma prawo żądać niezbędnej pomocy od instytucji, organizacji, przedsiębiorców i osób fizycznych (...)”¹⁶. Analogicznie jak przedstawiciele jednostek ochrony przeciwpożarowej osoby zaangażowane „dodatkowo” do realizacji zadań wynikających z udziału w działaniu ratowniczym korzystają z ochrony przewidzianej w kodeksie karnym dla funkcjonariuszy publicznych¹⁷. Jednocześnie zwraca uwagę fakt braku jakichkolwiek wymagań formalnych, czy kwalifikacyjnych w odniesieniu do przedstawicieli innych niż jednostki ochrony przeciwpożarowej podmiotów włączonych w realizację procesu ratowniczego.

W ustawie działanie ratownicze zdaje się być w ścisłym związku z terminem akcji ratowniczej, która mimo braku zdefiniowania nawiązuje do współdziałania służb, inspekcji, straży i innych podmiotów w ramach funkcjonowania Krajowego Systemu Ratowniczo-Gaśniczego¹⁸ (dalej: KSRG).

¹⁰ Tamże, Art. 22.

¹¹ Tamże, Art. 16a.

¹² Tamże, Art. 16a.

¹³ Tamże, Art. 19.

¹⁴ Tamże, Art. 22.

¹⁵ Tamże, Art. 21b.

¹⁶ Tamże, Art. 25.

¹⁷ Tamże, Art. 27.

¹⁸ Tamże, Art. 2.

Definicję prawną akcji ratowniczej zawiera inna regulacja, a mianowicie ustawa z 24 sierpnia 1991 r. o Państwowej Straży Pożarnej. W jej ujęciu poprzez akcję ratowniczą należy rozumieć „działania ratownicze organizowane i kierowane przez Państwową Straż Pożarną”¹⁹. Analizując ten akt normatywny można dojść do wniosku, że odnosi się on do powyżej przybliżonego rozumienia terminu działań ratowniczych, z zastrzeżeniem udziału w ich organizacji struktur Państwowej Straży Pożarnej (dalej: PSP). Wskazują na to głównie zapisy mówiące o podstawowych zadaniach PSP, wśród których odnaleźć można m.in. organizowanie i prowadzenie akcji ratowniczych w czasie pożarów, klęsk żywiołowych lub likwidacji miejscowych zagrożeń²⁰. Ciekawym wydaje się powiązanie działań ratowniczych z pojęciem czasu interwencji, zdefiniowanym w rozporządzeniu z dnia 18 lutego 2011 r. w sprawie szczegółowych zasad organizacji krajowego systemu ratowniczo-gaśniczego²¹. Zgodnie z tym aktem wykonawczym do ustawy o ochronie przeciwpożarowej przez czas interwencji „należy rozumieć łączny czas trwania działań, liczony od chwili przyjęcia informacji o zdarzeniu przez stanowisko kierowania, centrum powiadamiania ratunkowego albo wojewódzkie centrum powiadamiania ratunkowego do czasu powrotu ostatnich sił i środków podmiotów ratowniczych do miejsca stacjonowania”²².

Rozporządzenie odnosi się do wskazywanego do tej pory rozumienia działań ratowniczych, a więc zespołu czynności pomocowych związanych bezpośrednio z wystąpieniem zagrożenia (incydentu krytycznego). Ujmuje działania ratownicze jako zorganizowane czynności ratownicze (podstawowe i specjalistyczne) podejmowane w szczególności przez ratowników podmiotów KSRG²³. Uwzględnia się tu udział w tych działaniach nie tylko jednostek ochrony przeciwpożarowej, ale również innych podmiotów włączonych do KSRG i współdziałających z systemem.

Rozdział 5. Rozporządzenia, konkretyzuje kwestie kierowania działaniami ratowniczymi, wskazując przedstawicieli jednostek ochrony przeciwpożarowej (ze szczególnym uwzględnieniem PSP) na uprawnionych do realizacji kierowania. Zgodnie z regulacją kierowanie działaniem ratowniczym rozpoczyna się z chwilą przybycia na miejsce zdarzenia pierwszych sił i środków podmiotów KSRG, a ustaje z chwilą udzielenia kwalifikowanej pierwszej pomocy osobom poszkodowanym na miejscu zdarzenia lub przekazania terenu objętego działaniem ratowniczym właścicielowi, zarządcy, użytkownikowi²⁴. Oznacza to, że proces zorganizowanego kierowania działaniem ratowniczym nie obejmuje w rozumieniu przepisu pełnego obszaru działań ratowniczych jeśli odnosić je do pojęcia „inter-

¹⁹ Ustawa z dnia 24 sierpnia 1991 r. o Państwowej Straży Pożarnej (DzU z 2009 r. nr 12, poz. 68, z późn zm.), Art. 7.

²⁰ Tamże, Art. 1.

²¹ Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 18 lutego 2011 r. w sprawie szczegółowych zasad organizacji krajowego systemu ratowniczo-gaśniczego (DzU nr 46, poz. 239).

²² Tamże, §2.

²³ Tamże, §2.

²⁴ Tamże, §21.

wencji”, o której mowa powyżej. Z dość oczywistego powodu pozostaje tu otwarta kwestia organizacji działań ratowniczych w okresie od momentu wystąpienia zagrożenia do przybycia na miejsce zdarzenia pierwszych podmiotów KSRG.

Rozporządzenie wskazuje dodatkowo na dziedziny ratownictwa, w obrębie których mają być prowadzone działania ratownicze. Wymienia się tu walkę z pożarami, ratownictwo techniczne, chemiczne, ekologiczne i medyczne²⁵.

W rozdziale 3. można odnaleźć konkretne czynności realizowane jako działania ratownicze w odniesieniu do poszczególnych dziedzin ratownictwa. Praktycznie w każdym przypadku jako pierwsze i podstawowe czynności wskazuje się rozpoznanie i identyfikację zagrożenia oraz zabezpieczenie strefy działań ratowniczych²⁶. Katalog ten zamyka się na różnorodnych czynnościach prowadzonych bezpośrednio na miejscu zdarzenia. W ramach realizacji działań ratowniczych uwzględnia się tu również dysponowanie dodatkowych sił i środków. Innymi słowy, w tej części rozporządzenia działania ratownicze realizowane w ramach wskazywanych dziedzin ratownictwa zawęża się wprost do zespołu czynności podejmowanych dopiero od momentu przybycia na miejsce zdarzenia pierwszych podmiotów KSRG.

Przedmiotowe rozważania objęły również zapisy rozporządzenia (...) w sprawie szczegółowych zasad kierowania i współdziałania jednostek ochrony przeciwpożarowej biorących udział w działaniu ratowniczym²⁷. Nie wnoszą one jednak nowego spojrzenia w kwestie rozpatrywanego tematu. Odnoszą się do udziału w działaniu ratowniczym przede wszystkim jednostek ochrony przeciwpożarowej.

W żadnym z poddanych analizie akcie prawa nie odnaleziono konstrukcji słownej „działanie ratowniczo-gaśnicze”, niemniej wskazane powyżej bardzo wąskie rozumienie działania ratowniczego – ograniczone do czynności realizowanych przez jednostki ochrony przeciwpożarowej lub/i podmioty KSRG w ramach walki z pożarami, klęskami żywiołowymi, ratownictwa technicznego, chemicznego, ekologicznego i medycznego zdaje się implícite doskonale wpisywać właśnie w ujęcie działań ratowniczo-gaśniczych.

2. Działania ratownicze w regulacjach prawnych dotyczących innych form ratownictwa

Jak już wcześniej zasygnalizowano, działanie ratownicze w aktach normatywnych zostało zdefiniowane wyłącznie w ustawie o ochronie przeciwpożarowej.

²⁵ Tamże, §2.

²⁶ Jedynie w zakresie ratownictwa medycznego pierwsze zadania sformułowano nieco inaczej, a mianowicie „rozpoznanie u osób poszkodowanych stanu nagłego zagrożenia zdrowotnego (...)”, zob. tamże, §17.

²⁷ Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 31 lipca 2001 r. w sprawie szczegółowych zasad kierowania i współdziałania jednostek ochrony przeciwpożarowej biorących udział w działaniu ratowniczym (DzU z 2013 r. poz. 709).

Niezależnie od tego, identyczną konstrukcję językową nie trudno odnaleźć w innych aktach prawa. Najczęściej, przedmiotowe pojęcie zawęża się do konkretnych obszarów organizacji ratownictwa.

Szczególne powiązanie czynnościowe różnych sfer ratownictwa zdaje się dotyczyć wymienionej powyżej dziedziny ratownictwa medycznego. Co więcej, w prezentowanej już ustawie wskazuje się na pojęcie medycznych działań ratowniczych²⁸, jako działań z zakresu kwalifikowanej pierwszej pomocy i medycznych czynności ratunkowych, o których mowa w ustawie z 8 września 2006 r. o Państwowym Ratownictwie Medycznym (DzU nr 191, poz. 1410, z późn. zm.). Obserwuje się tu częściowe nakładanie kompetencji we wskazanym zakresie organizacji działań ratowniczych. Warto w tym miejscu nadmienić, że kwalifikowana pierwsza pomoc²⁹ to „czynności podejmowane wobec osoby w stanie nagłego zagrożenia zdrowotnego przez ratownika”³⁰. Z kolei medyczne czynności ratunkowe to „świadczenia opieki zdrowotnej w rozumieniu przepisów o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych, udzielane przez jednostkę systemu, (...) w warunkach pozaszpitalnych, w celu ratowania osoby w stanie nagłego zagrożenia zdrowotnego”³¹. Jednostkami systemu przewidywanymi tutaj do realizacji medycznych czynności ratunkowych są zespoły ratownictwa medycznego, w tym lotnicze zespoły ratownictwa medycznego³².

Określone w ustawie wymagania dla osób określanych mianem „ratownika” dotyczą między innymi jednostek współpracujących z systemem (Państwowe Ratownictwo Medyczne /dalej: PRM/ – przyp. aut.). Są wśród nich jednostki KSRG, podmioty uprawnione do wykonywania ratownictwa górskiego, wodnego i inne³³. Wskazuje to na znacznie większą sieć wzajemnych powiązań w realizacji medycznych działań ratowniczych. Powoduje to również uniwersalizację określeń prawnych (w tym przypadku „ratownika”), a w konsekwencji ich stopniowe przenikanie do świadomości masowej. Inną sprawą jest, że takie „zawłaszczanie” pierwotnie uniwersalnych pojęć czasem może zbyt znacząco ograniczać możliwość ich stosowania.

Wracając do analizy zapisów ustawy o Państwowym Ratownictwie Medycznym, należy stwierdzić, że korzysta ona z własnego katalogu definicji, nie wkraczając znacząco w prezentowane obszary regulacji z zakresu ochrony przeciwpożarowej. Objawia się tu pojęcie akcji prowadzenia medycznych czynności ratunkowych, rozpoczynającej się w momencie przybycia zespołu ratownictwa

²⁸ Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 18 lutego 2011 r. w sprawie szczegółowych zasad organizacji krajowego systemu ratowniczo-gaśniczego (DzU nr 46, poz. 239), §2.

²⁹ Ustawa z dnia 8 września 2006 r. o Państwowym Ratownictwie Medycznym (DzU z 2013 r. poz. 757 z późn. zm.), Art. 3.

³⁰ Regulacja dodatkowo określa szczegółowe wymagania kwalifikacyjne dla osób określanych mianem ratownika, zob. tamże Art. 13.

³¹ Tamże, Art. 3.

³² Tamże, Art. 32.

³³ Tamże, Art.15.

medycznego na miejsce zdarzenia³⁴. Akcją tą kieruje osoba wyznaczona przez dyspozytora medycznego³⁵. W realizacji zadań przewiduje się tu wspólne podejmowanie czynności z jednostkami ochrony przeciwpożarowej i uznanie kompetencji kierującego działaniem ratowniczym (w rozumieniu przepisów prawa z zakresu ochrony przeciwpożarowej). Oznacza to, że działania ratownicze podejmowane przez jednostki PRM mogą być tu postrzegane, jako forma równoległa i dopełniająca w stosunku do działań ratowniczo-gaśniczych.

Ustawa z 18 sierpnia 2011 r. o bezpieczeństwie i ratownictwie w górach i na zorganizowanych terenach narciarskich również używa terminu działań ratowniczych. Ich ujęcie oczywiście nie jest tożsame z definicją zawartą w ustawie o ochronie przeciwpożarowej. Działania ratownicze są w tym przypadku podejmowane w ramach ratownictwa górskiego i narciarskiego, które definiowane są tutaj jako organizowanie i udzielanie pomocy osobom, które uległy wypadkowi lub są narażone na niebezpieczeństwo utraty życia lub zdrowia w górach i na zorganizowanych terenach narciarskich³⁶. Ujęcie tej formy działań ratowniczych obejmuje nie tylko czynności pomocowe po przybyciu sił i środków na miejsce zdarzenia lecz cały proces, poczynając od przyjęcia zgłoszenia o wypadku lub innym zdarzeniu, kończąc na transporcie poszkodowanych lub zwłok³⁷. Podobnie jak w poprzednich przypadkach, wskazuje się tu zadania, odpowiedzialność i kompetencje w zakresie organizacji tych działań. Pojawia się tu też pojęcie ratownika górskiego i narciarskiego, które uwzględnia wymagania określone w ustawie o Państwowym Ratownictwie Medycznym³⁸. Mimo że ustawa przewiduje zaangażowanie w działania z zakresu ratownictwa górskiego i narciarskiego podmiotów innych niż uprawnione do tych działań, to zauważalny jest tu brak wprost odwołań do uprawnień kierującego działaniem ratowniczym w rozumieniu przepisów ochrony przeciwpożarowej. Zdaje się to być problematyczne z uwagi na fakt „nakładania” się części zadań realizowanych w ramach ratownictwa górskiego z działaniami ratowniczymi prowadzonymi przez podmioty KSRG w dziedzinie ratownictwa technicznego³⁹.

Ustawę z 18 sierpnia 2011 r. o bezpieczeństwie osób przebywających na obszarach wodnych⁴⁰ często uznaje się za „bliźniaczą” w stosunku do prezentowanej powyżej. Choć wskazuje na to podobna konstrukcja regulacji, a także analogiczne odniesienia do działań ratowniczych w ramach ratownictwa wodnego, to elementem wyróżniającym jest tu uznanie w określonych przypadkach zdarzeń kom-

³⁴ Tamże, Art.40.

³⁵ Tamże, Art. 41.

³⁶ Ustawa z dnia 18 sierpnia 2011 r. o bezpieczeństwie i ratownictwie w górach i na zorganizowanych terenach narciarskich (DzU nr 208, poz.1241 z późn zm.), Art. 2.

³⁷ Tamże, Art. 6.

³⁸ Tamże, Art. 2.

³⁹ Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 18 lutego 2011 r. w sprawie szczegółowych zasad organizacji krajowego systemu ratowniczo-gaśniczego (DzU nr 46, poz. 239), §15.

⁴⁰ Ustawa z dnia 18 sierpnia 2011 r. o bezpieczeństwie osób przebywających na obszarach wodnych (DzU nr 208, poz. 1240).

petencji kierującego działaniem ratowniczym, o którym mowa w ustawie o ochronie przeciwpożarowej⁴¹.

Poszukiwania odniesień do działań ratowniczych czy ratowniczo-gaśniczych prowadzono również w regulacjach prawnych dotyczących funkcjonowania Systemu Powiadamiania Ratunkowego, zarządzania kryzysowego, prawa geologicznego i górniczego, a także morskiego i lotniczego. W przedmiotowym obszarze badań właściwie nie natrafiono na przedmiotowe sformułowania. Stwierdzono natomiast, że powszechnie stosuje się odniesienia do organizacji akcji ratowniczej, mimo braku definiowania używanego terminu. Należy tu więc wskazać, że termin akcji ratowniczej funkcjonuje w poszczególnych przepisach prawa jako bardzo „pojemne” odniesienie do procesów i zadań realizowanych w ramach reagowania, w związku z wystąpieniem incydentu krytycznego. Działania ratownicze realizowane przez różnorodne podmioty w ramach akcji ratowniczych są stricte dziedzinowe, stąd np. napotkane określenia działań poszukiwawczo-ratowniczych⁴² jako jednej z wielu możliwych form ratownictwa. Należy też bezwzględnie zaznaczyć, że w akcjach ratowniczych, o których mowa w przywoływanych regulacjach, każdorazowo przewiduje się pole współdziałania dla różnorodnych podmiotów ratowniczych i interwencyjnych.

Podsumowując tę część rozważań, należy stwierdzić, że w regulacjach prawa z zakresu organizacji ratownictwa odnaleziono tylko jedną formalną definicję działań ratowniczych, która odnosi się do dość ograniczonego zakresu możliwych dziedzin ratownictwa. Zasadnym wydaje się dookreślenie przywoływanego rozumienia działań poprzez ujęcie ich jako działania ratowniczo-gaśnicze. Jednocześnie odnaleziono odniesienia do innych form ratownictwa, które w zależności od zakresu czynnościowego i charakteru zagrożenia określa się jako medyczne działania ratownicze, działania ratownicze w zakresie ratownictwa górniczego, wodnego, górniczego, poszukiwawczo-ratowniczego itp. Działania te w przepisach prawa są związane z bezpośrednim reagowaniem na występujące incydenty krytyczne i wiążą się ze zorganizowanym udzielaniem pomocy przez podmioty do tego uprawnione.

3. Konteksty działań (...) w wybranej literaturze przedmiotu

Literatura poświęcona problemom ratownictwa wielokrotnie wykorzystuje przedmiotowe mianownictwo w opisie przedstawianych zjawisk. Kontekst terminologiczny często jest zbieżny lub zbliżony do używanego w prawie. Nietrudno również odnaleźć zupełnie inne spojrzenie na rozpatrywane kwestie.

⁴¹ Tamże, Art. 14.

⁴² Zob. §3 Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 8 kwietnia 2013 r. w sprawie szczegółowych warunków i sposobu wykonywania zadań poszukiwania i ratowania życia na morzu przez Morską Służbę Poszukiwania i Ratownictwa (DzU 2013 r. poz. 552), a także art. 140b. Ustawy z dnia 3 lipca 2002 r. Prawo lotnicze (DzU z 2013 r. poz. 1393, z późn. zm.).

Odniesienia do funkcjonowania jednostek ochrony przeciwpożarowej oraz KSRG często są zbieżne z prawną definicją działań ratowniczych, formułowaną w ustawie o ochronie przeciwpożarowej. Równie często to rozumienie działań jest nazywane wprost działaniami ratowniczo-gaśniczymi.

Andrzej Warmiński stwierdza na przykład, że „bazą systemu (KSRG – przyp. aut.) są jednostki organizacyjne Państwowej Straży Pożarnej, realizujące zadania ratowniczo-gaśnicze”⁴³. Dalej wskazuje, że działania ratownicze w ramach KSRG muszą być niezmiennie i dostosowane do specyfiki każdego zdarzenia (...)”⁴⁴. Dostrzegalne jest tu utożsamianie używanych terminów. Bogusław Kogut wskazując na istotę rozumienia „czasu interwencji” stwierdza, że „aby mówić o zasadach organizacji KSRG, należało ujednoczyć pojęcia, które porządkują definicję przedsięwzięć koniecznych do prowadzenia działań ratowniczo-gaśniczych”⁴⁵. Natomiast przedstawiając funkcjonowanie odwodów operacyjnych podaje, że „odwoły operacyjne są organizowane w celu prowadzenia działań ratowniczo-gaśniczych, w przypadku gdy prowadzenie tych działań przekracza możliwości podmiotów KSRG z terenu powiatu, czy też województwa”⁴⁶. Dalej orzeka, że „prawdziwym wyzwaniem dla funkcjonowania KSRG jest zachowanie ciągłości działań ratowniczych”⁴⁷. Z kolei Piotr Sowizdraniuk używa terminu działań ratunkowych⁴⁸ w kontekście wskazywanych wcześniej medycznych działań ratowniczych (przyp. aut.).

W literaturze odnaleźć można również szerszy kontekst ujęcia działań ratowniczych, obejmujący wysiłek ratowniczy wielu podmiotów – również niekwalifikowanych jako jednostki ochrony przeciwpożarowej. Bogdan Kosowski prezentując koncepcję wypracowania jednolitego systemu ratowniczego, stwierdza, że „utworzenie Krajowego Systemu Ratowniczego z rozszerzonym zakresem działań ratowniczych (w stosunku do działań realizowanych przez KSRG-przyp. aut.) spowoduje także stworzenie nowego wizerunku ratownika ochotnika”⁴⁹. Przy czym, używając terminu działań ratowniczych, odnosi się on wyłącznie do procesu reagowania na zagrożenia⁵⁰. Janusz Falecki odnosząc się do współpracy

⁴³ A. Warmiński, Krajowy System Ratowniczo-Gaśniczy [w:] *Wiedza Obronna*, 4/2012, Warszawa 2012, s. 20.

⁴⁴ Tamże, s. 49.

⁴⁵ B. Kogut, Charakterystyka Krajowego Systemu Ratowniczo-Gaśniczego [w:] B. Kogut (red.), *Współczesność oraz perspektywy Krajowego Systemu Ratowniczo-Gaśniczego*, Tom I, Kraków 2014, s. 104.

⁴⁶ Tamże, s. 110.

⁴⁷ Tamże, s. 111.

⁴⁸ Zob. P. Sowizdraniuk, Kształcenie i doskonalenie zawodowe kadr na potrzeby Państwowego Ratownictwa Medycznego [w:] B. Kogut (red.), *Współczesność oraz perspektywy Krajowego Systemu Ratowniczo-Gaśniczego*, Tom I, Kraków 2014, s. 127-154 oraz P. Sowizdraniuk, Bezpieczeństwo ratownika [w:] B. Kogut (red.), *Współczesność oraz perspektywy Krajowego Systemu Ratowniczo-Gaśniczego*, Tom II, Kraków 2015, s. 113-131.

⁴⁹ B. Kosowski, Współpraca Krajowego Systemu Ratowniczo-Gaśniczego w wymiarze wewnętrznym i zewnętrznym – perspektywy rozwoju [w:] B. Kogut (red.), *Współczesność oraz perspektywy Krajowego Systemu Ratowniczo-Gaśniczego*, Tom II, Kraków 2015, s. 56.

⁵⁰ Tamże, s. 61.

PSP z Siłami Zbrojnymi RP, stwierdza, że oba podmioty „w określonych sytuacjach kryzysowych mogą prowadzić działania ratownicze autonomicznie(...)”⁵¹. Na temat współpracy PSP z Siłami Zbrojnymi RP wypowiada się również Jan Ziobro. W zakresie podejmowanych wspólnie działań ratowniczych – postrzeganych jako procesu reagowania, zwraca uwagę na szczególnie istotną rolę wymiany informacji o zagrożeniach, dostarczanie specjalistycznego sprzętu oraz wsparcie osobowe prowadzonych działań⁵². Szersze rozumienie działań ratowniczych dopuszcza również Bogusław Kogut, wskazując na współistnienie KSRG i PRM: „Funkcjonujące dwa systemy działają zasadniczo w dwóch płaszczyznach, tj. w przygotowaniu się do działań na wypadek występujących zagrożeń oraz podejmowaniu działań ratowniczych czyli reagowaniu w przypadku nagłego wystąpienia zagrożenia”⁵³. Ciekawe spojrzenie na działania ratownicze prezentuje Marcin Druszcz, wskazując na możliwość realizacji tych działań przez podmioty, które choć w rozumieniu ustawy o systemie powiadamiania ratunkowego stanowią zasoby ratownicze⁵⁴, faktycznie często są uznawane jedynie jako wspierające przedmiotowe działania. Słusznie zauważa, że podczas zdarzeń – zwłaszcza masowych i katastrof, działania ratownicze współorganizują trzy struktury: KSRG, PRM i Policja. Stwierdza ponadto, że „oprócz działań porządkowych w fazie reagowania Policja jest także zobowiązana do realizacji bezpośrednich działań ratowniczych”⁵⁵.

Wszystkie dotychczasowe ujęcia terminu działania ratownicze skupiały się wyłącznie w obszarze reagowania. Znacznie szerszy niż dotychczas zakres pojęciowy działań ratowniczych zdaje się przedstawiać Paweł Gromek. Używając tego terminu wskazuje on nie tylko na różnorodność i mnogość podmiotów ratowniczych podejmujących działania ratownicze, ale kontekst w jakim używa tego sformułowania zdaje się wykraczać poza sam proces reagowania poprzez utożsamianie go terminem ratownictwo⁵⁶. Szerokie ujęcie działań ratowniczych prezentuje również Jacek Zboina, utożsamiając je ze zbiorem zadań realizowanych nie tylko w fazie reagowania, ale również przygotowania sił i środków na potrzeby reagowania. Posługuje się również określeniem działania ratowniczo-gaśnicze – w tym przypadku w odniesieniu do reagowania jednostek ochrony przeciwpo-

⁵¹ J. Falecki, Współpraca Państwowej Straży Pożarnej z Siłami Zbrojnymi RP [w:] B.Kogut (red.), Współczesność oraz perspektywy Krajowego Systemu Ratowniczo-Gaśniczego, Tom II, Kraków 2015, s. 68.

⁵² J. Ziobro, Współdziałanie Państwowej Straży Pożarnej z Siłami Zbrojnymi Rzeczypospolitej Polskiej [w:] *Zeszyty Naukowe PWSZ im. Witelona w Legnicy* nr 15 (2) 2015, Legnica 2015, s. 84.

⁵³ B. Kogut, Racjonalizacja działania Krajowego Systemu Ratowniczo-Gaśniczego [w:] B. Kogut (red.), Współczesność oraz perspektywy Krajowego Systemu Ratowniczo-Gaśniczego, Tom II Kraków 2015, s. 135.

⁵⁴ Zob. Ustawa z 22 listopada 2013 r. o systemie powiadamiania ratunkowego (DzU poz. 1635), art. 2.

⁵⁵ Zob. M. Druszcz, Współpraca Policji z innymi służbami ratowniczymi podczas zdarzeń masowych i katastrof [w:] *Zeszyty Naukowe SGSP*, nr 53 (1) 2015, Warszawa 2015, s. 107-126.

⁵⁶ Szerzej, P. Gromek, Integracja działań ratowniczych polskiego systemu ratownictwa [w:] *Zeszyty Naukowe SGSP*, nr 53 (1) 2015, Warszawa 2015, s. 32-44.

żarowej na występujące incydenty krytyczne⁵⁷. Podobnie szeroki zakres znaczeniowy badanego pojęcia zdaje się prezentować Janusz Popis. Prezentując wnioski z badań nad organizacją działań ratowniczych w wybranych krajach europejskich, odnosi się do organizacji systemów ratowniczych w Niemczech i Austrii⁵⁸.

Reasumując, należy stwierdzić, że formułowane wcześniej na podstawie zapisów prawa rozumienie działań ratowniczo-gaśniczych znajduje tożsame odniesienie w literaturze przedmiotu. W odniesieniu zaś do postrzegania działań ratowniczych literatura przedmiotu przedstawia znacznie bogatsze spektrum ich ujęcia w stosunku do zapisów prawa. Nietrudno odnaleźć odniesienia wprost tożsame z prawnymi, jednak część publikacji formułuje szerszy kontekst ujęcia działań ratowniczych w odniesieniu do procesu reagowania. Wskazać można również opisy i twierdzenia znacząco wykraczające poza zakres samego reagowania w odniesieniu do terminu działanie ratownicze.

Wnioski

Podjęte rozważania pozwalają usystematyzować przynajmniej część możliwych kontekstów użycia pojęcia działania ratowniczego. Daje się je sformułować w trzech wyrazie wyodrębnionych formach znaczeniowych, a mianowicie wąskiej, pośredniej i szerokiej.

Ujęcie wąskie dotyczy zakresu czynnościowego podejmowanego przez jednostki ochrony przeciwpożarowej lub/i podmioty KSRG (również we współdziałaniu z innymi podmiotami), jako procesu reagowania na zaistniały incydent krytyczny, uwzględnianego (dopiero) od momentu przybycia sił i środków na miejsce zdarzenia. Takie ujęcie działań ratowniczych zdają się przedstawiać głównie regulacje prawne z zakresu ochrony przeciwpożarowej, szczególnie w odniesieniu do wskazań w zakresie kierowania działaniem ratowniczym. Ujęcie problemu w tym rozumieniu zdaje się jednak cechować wyraźnym nadznaczeniem⁵⁹.

Ujęcie pośrednie działań ratowniczych uwzględnia zorganizowane czynności wielu podmiotów interwencyjnych (niekoniecznie stricte ratowniczych) podejmowane samodzielnie lub w ramach współpracy. Koncentruje się ono również na fazie reagowania, jednak uwzględnia szerszy zakres czynnościowy obejmujący

⁵⁷ Zob. J. Zboina, Miejsce i rola ochrony przeciwpożarowej w systemie bezpieczeństwa państwa [w:] J. Zboina, B. Wiśniewski (red.), *Ochrona przeciwpożarowa a bezpieczeństwo państwa*, CNBOP-PIB, Józefów 2014, s. 73-84.

⁵⁸ Zob. J. Popis, Wnioski z badań nad organizacją działań ratowniczych w wybranych krajach europejskich [w:] B. Kogut (red.), *Współczesność oraz perspektywy Krajowego Systemu Ratowniczo-Gaśniczego*, Tom I, Kraków 2014, s. 73-86.

⁵⁹ Jak wskazuje Stefan Nowak „(...) pojęcie teoretyczne posiada pewne „nadznaczenie” wtedy, kiedy zakres potencjalnego wykorzystania go w budowie hipotez teoretycznych jest szerszy niż jego aktualne wykorzystanie na pewnym etapie wiedzy. Oznacza to, iż zakres potencjalnych teoretycznych zastosowań danego pojęcia jest klasą otwartą.”, S. Nowak, *Metodologia badań społecznych*, PWN, W-wa 2007, s. 193.

czas od pierwszej reakcji na zaistniały incydent krytyczny (np. powiadomienia służb przez świadka zdarzenia). Takie postrzeganie działań ratowniczych zdaje się formułować zarówno część aktów prawa, jak i analizowana literatura przedmiotu.

Ujęcie szerokie wykracza poza fazę reagowania. Przyrównuje termin działań ratowniczych do pojęcia ratownictwa. Obejmuje również elementy przygotowania do podjęcia właściwych czynności ratowniczych oraz elementy tzw. fazy odbudowy.

Najbliższe autorowi postrzeganie działań ratowniczych jest wskazywane powyżej ujęcie pośrednie. Zdaje się ono być optymalnym w stosunku do całościowego objęcia problemu reagowania, a jednocześnie nie wkracza w zjawiska związane z profilaktyką, przygotowaniem oraz odbudową. W zaprezentowanym sposobie postrzegania działań ratowniczych podjęto próbę ich zdefiniowania jako zespołu czynności zmierzających do ratowania życia, zdrowia, środowiska oraz mienia podczas zdarzeń związanych z wystąpieniem urzeczywistnionego, nagłego zagrożenia; działania ratownicze obejmują w szczególności zadania realizowane podczas tych zdarzeń przez wyspecjalizowane podmioty ratownicze, a także reakcje pomocowe innych osób i instytucji zaangażowanych w proces ratowania, prowadzone pod wspólnym kierownictwem.

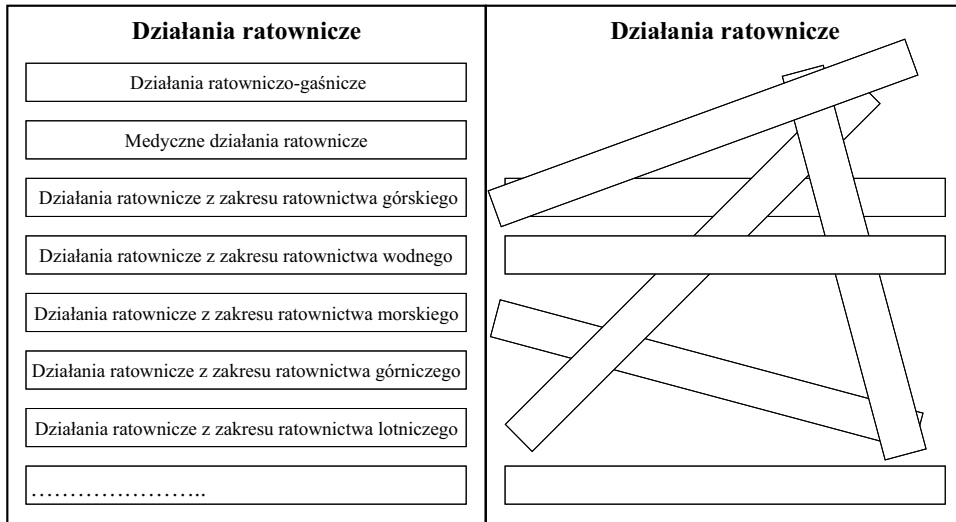
W takim ujęciu problemu znajduje swoje szczególne miejsce termin działań ratowniczo-gaśniczych, utożsamiany z zaprezentowanym powyżej wąskim postrzeganiem działań ratowniczych. Wskazanie działań ratowniczo-gaśniczych jako jednego z elementów działań ratowniczych otwiera możliwość zawarcia w nim również innych składowych tj. medycznych działań ratowniczych, działań ratowniczych z zakresu ratownictwa górskiego, wodnego, itd. Należy również pamiętać, że poszczególne dziedziny (formy) działań ratowniczych obejmują również wspólne obszary czynnościowe, częściowo nakładając się kompetencyjnie, co przedstawiono na ryc. 1.

W ujęciu funkcjonalno-kompetencyjnym obszary wspólne poszczególnych dziedzin (form) działań ratowniczych celowo przedstawiono tylko symbolicznie ze względu na zbyt dużą rzeczywistą złożoność wzajemnych powiązań.

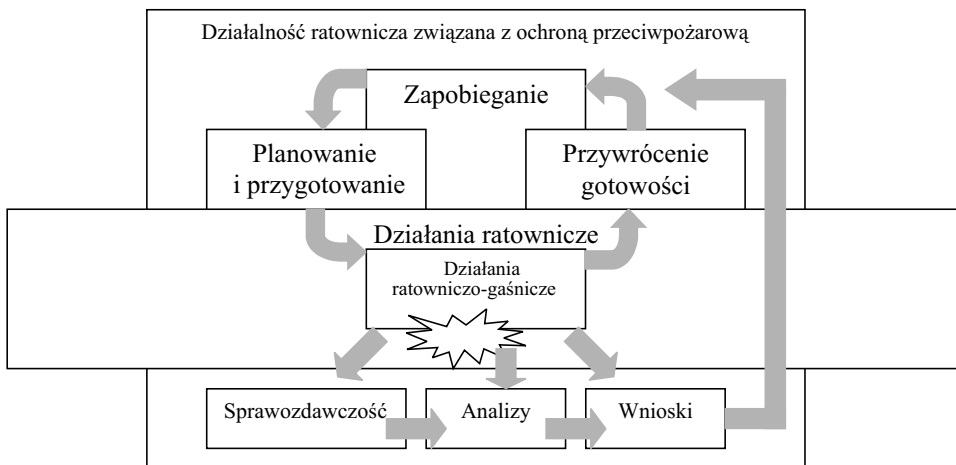
Umiejscowienie podejmowanych działań ratowniczych, w tym działań ratowniczo-gaśniczych, w sferze szeroko rozumianej działalności ratowniczej z zakresu ochrony przeciwpożarowej przedstawiono na ryc. 2.

Podsumowując, należy wyrazić nadzieję, że podjęte rozważania pozwoliły choć w części ukazać wagę poruszanego problemu, który jednocześnie zdaje się wpisywać w stwierdzenie, że „ważny namysł nad treścią pojęć – zarówno tych, które należą do języka naszej nauki, jak też nawet pojęć obiegowych – stać się może nieoczekiwanie bogatym źródłem hipotez, a nawet względnie porządnie uzasadnionej wiedzy teoretycznej o zjawiskach społecznych”⁶⁰.

⁶⁰ S.Nowak, Metodologia badań..., dz. cyt., s. 154.

Ryc. 1. Działania ratownicze w ujęciu dziedzinowym oraz funkcjonalno-kompetencyjnym
Źródło: Opracowanie własne.

Ryc. 2. Działania ratowniczo-gaśnicze jako element działalności ratowniczej związanej z ochroną przeciwpożarową

Źródło: Opracowanie własne.

W kontekście praktycznym poruszanej tematyki niezmiernie istotnym wydaje się być precyzyjne używanie określonej terminologii w prawie. Wciąż aktualnym i dotychczas niespełnionym jest postulat Jacka Zboiny: „Zmianom organizacyjnym, funkcjonalnym, technicznym i technologicznym musi towarzyszyć aktualizacja terminologii oraz często ponowne definiowanie wielu pojęć związanych z ochroną przeciwpożarową”⁶¹. Podjęte rozważania skłaniają do rozszerze-

⁶¹ Zob. J. Zboina, Miejsce i rola ochrony przeciwpożarowej ..., dz. cyt., s. 84.

nia tego postulatu. Pożądanym jest wypracowanie uniwersalnego w prawie zbioru definicji wspólnych dla całego obszaru ratownictwa.

Literatura

- [1] Druszcz M.: Współpraca Policji z innymi służbami ratowniczymi podczas zdarzeń masowych i katastrof [w:] *Zeszyty Naukowe SGSP*, nr 53 (1) 2015, Warszawa 2015.
- [2] Falecki J.: Współpraca Państwowej Straży Pożarnej z Siłami Zbrojnymi RP [w:] B. Kogut (red.), *Współczesność oraz perspektywy Krajowego Systemu Ratowniczo-Gaśniczego*, Tom II, Kraków 2015.
- [3] Gromek P.: Integracja działań ratowniczych polskiego systemu ratownictwa [w:] *Zeszyty Naukowe SGSP*, nr 53 (1) 2015, Warszawa 2015.
- [4] Kogut B.: Charakterystyka Krajowego Systemu Ratowniczo-Gaśniczego [w:] B. Kogut (red.), *Współczesność oraz perspektywy Krajowego Systemu Ratowniczo-Gaśniczego*, Tom I, Kraków 2014.
- [5] Kosowski B.: Współpraca Krajowego Systemu Ratowniczo-Gaśniczego w wymiarze wewnętrznym i zewnętrznym-perspektywy rozwoju [w:] B. Kogut (red.) *Współczesność oraz perspektywy Krajowego Systemu Ratowniczo-Gaśniczego*, Tom II, Kraków 2015.
- [6] Nowak S.: *Metodologia badań społecznych*, PWN, Warszawa 2007.
- [7] Popis J.: Wnioski z badań nad organizacją działań ratowniczych w wybranych krajach europejskich [w:] B. Kogut (red.), *Współczesność oraz perspektywy Krajowego Systemu Ratowniczo-Gaśniczego*, Tom I, Kraków 2014.
- [8] Sowizdraniuk P.: Kształcenie i doskonalenie zawodowe kadr na potrzeby Państwowego Ratownictwa Medycznego [w:] B. Kogut (red.), *Współczesność oraz perspektywy Krajowego Systemu Ratowniczo-Gaśniczego*, Tom I Kraków 2014.
- [9] Sowizdraniuk P.: Bezpieczeństwo ratownika [w:] B. Kogut (red.), *Współczesność oraz perspektywy Krajowego Systemu Ratowniczo-Gaśniczego*, Tom II, Kraków 2015.
- [10] Sztompka P.: *Socjologia, analiza społeczeństwa*, Znak, Kraków 2007.
- [11] Warmiński A.: Krajowy System Ratowniczo-Gaśniczy [w:] *Wiedza Obronna*, 4/2012, Warszawa 2012.
- [12] Wiśniewski B.: *System bezpieczeństwa państwa. Konteksty teoretyczne i praktyczne*, Szczytno 2013.
- [13] Zboina J.: Miejsce i rola ochrony przeciwpożarowej w systemie bezpieczeństwa państwa [w:] J. Zboina, B. Wiśniewski (red.), *Ochrona przeciwpożarowa a bezpieczeństwo państwa*, CNBOP-PIB, Józefów 2014.
- [14] Ziobro J.: Współdziałanie Państwowej Straży Pożarnej z Siłami Zbrojnymi Rzeczypospolitej Polskiej [w:] *Zeszyty Naukowe Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej im. Witelona w Legnicy* nr 15 (2) 2015, Legnica 2015.

Akty prawne

- [1] Ustawa z dnia 24 sierpnia 1991 r. o ochronie przeciwpożarowej (DzU z 2009 nr 178, poz. 1380, z późn. zm.).

- [2] Ustawa z dnia 24 sierpnia 1991r. o Państwowej Straży Pożarnej (DzU z 2009 nr 12, poz. 68, z późn. zm.).
- [3] Ustawa z dnia 8 września 2006 r. o Państwowym Ratownictwie Medycznym (DzU z 2013 poz. 757 z późn. zm.).
- [4] Ustawa z dnia 22 listopada 2013 r. o systemie powiadamiania ratunkowego (DzU poz. 1635).
- [5] Ustawa z dnia 18 sierpnia 2011 r. o bezpieczeństwie i ratownictwie w górach i na zorganizowanych terenach narciarskich (DzU nr 208, poz. 1241 z późn. zm.).
- [6] Ustawa z dnia 18 sierpnia 2011 o bezpieczeństwie osób przebywających na obszarach wodnych (DzU nr 208, poz. 1240).
- [7] Ustawa z dnia 3 lipca 2002 r. Prawo lotnicze (DzU z 2013 r. poz. 1393, z późn. zm.).
- [8] Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 18 lutego 2011 r. w sprawie szczegółowych zasad organizacji krajowego systemu ratowniczo-gaśniczego (DzU nr 46, poz. 239).
- [9] Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 31 lipca 2001 r. w sprawie szczegółowych zasad kierowania i współdziałania jednostek ochrony przeciwpożarowej biorących udział w działaniu ratowniczym (DzU z 2013 poz. 709).
- [10] Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 8 kwietnia 2013 r. w sprawie szczegółowych warunków i sposobu wykonywania zadań poszukiwania i ratowania życia na morzu przez Morską Służbę Poszukiwania i Ratownictwa (DzU 2013 poz. 552).

Inne

- [1] Biuletyn Informacyjny PSP za rok 2014, KG PSP 2015.
- [2] Mały Słownika Języka Polskiego PWN, Warszawa 1989.
- [3] Słownik Języka Polskiego PWN, Warszawa 1978.
- [4] Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego AON, Warszawa 2008.